

УДК 316.42:316.322«313»

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-03>

САМООРГАНІЗАЦІЯ СОЦІУМУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

АННА-ЮЛІЯ, КАРАЛАШ¹

Анотація

Актуальність дослідження. Невпорядкована діяльність людини породила диспропорції у відношенні між людиною та навколишнім світом, порушила баланс біо-, техно- та антропосфери. Сутнісна причина такого становища полягає в тому, що відбулось тотальне застарівання й вичерпання науково-світоглядної парадигми, вираженої у відставанні теоретичних можливостей людини від практики. Соціальна та екологічна криза також є епістемічною кризою, яка ускладнює передбачення наслідків діяльності, збільшує невизначеність і позбавляє керованості, що може мати непередбачувані результати. Парадокс в тому, що тільки за допомогою власної діяльності на якісно інших підставах можна вийти з глухого кута, в основі якого криза метафізичних основ людського буття, або ж вичерпаність та недостатність усталених способів постановки пізнавально-дослідницьких питань (парадигми) для реалій сьогодення. Мета статті – концептуалізація соціальної самоорганізації в контексті сучасних реалій глобалізації як нової парадигми. Основні результати дослідження. Самоорганізація – це третій варіант розвитку світу та змін у бутті – в першу чергу це самозміни та саморозвиток, що презентує менш механістичний та більш секулярний погляд на сталий розвиток, що зближує її з гуманізмом. Визначено, що самоорганізація соціуму – це емергентні ефекти того, що роблять люди і нічого більше. Так формується обґрунтоване розуміння, що ніякі потойбічні сили чи сліпа дія природи не дадуть готових рішень глобальної проблематики, а розраховувати потрібно тільки на себе – на людські можливості як внутрішній ресурс соціальної світ-системи. Нова світоглядна парадигма самоорганізації фіксує світоглядний зсув від імперативу адаптації людини до зовнішніх умов природно-соціального буття на їх цілеспрямовану зміну та полягає у декількох принципах: від механістичності до людиновимірності, від соціалізації до генерації, від конкуренції до співпраці. Зроблено висновок про зміну метафізичних основ людського буття, що полягає у транзиті визначальних принципів від механістичності, соціалізації та конкуренції до людиновимірності, генерації та співпраці. Це формує новий спосіб постановки дослідницьких завдань, концептуалізуючи самоорганізацію соціуму як нову парадигму. Завдяки такій більш гуманістичній оптиці розгляду, виникає можливість розв'язати парадокс власного впливу людини на природу і суспільство та перевести його у конструктивне русло.

Ключові слова: самоорганізація соціуму, людиновимірність, глобалізація, світ-система, нова парадигма, парадокс, самозміни, конкуренція, співпраця, глобальні виклики, спонтанний порядок, гуманізм, адаптація, соціалізація, генерація.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Невпорядкована діяльність людини породила диспропорції у відношенні між людиною та навколишнім світом, порушила баланс біо-, техно- та антропосфери. Сутнісна причина такого становища полягає в тому, що відбулось тотальне застарівання й вичерпання науково-світоглядної парадигми, вираженої у відставанні теоретичних можливостей людини від практики. Соціальна та екологічна криза також є своєрідною епістемологічною кризою, яка ускладнює передбачення наслідків діяльності, збільшує невизначеність і позбавляє керованості, що може мати непрогнозовані результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Сучасні реалії глобалізації досить широко та ґрунтовно розкриваються у працях таких вітчизняних дослідників, як В. Банах, М. Белопольський, В. Білогур, Н. Венцель, О. Вознюк, В. Воронкова, Т. Глушко, О. Гольд, Л. Горохова, Ю. Калюжна, О. Кивлюк, Н. Ковтун, М. Козловець, М. Максименюк, В. Нікітенко, Р. Олексенко, О. Пунченко, Д. Самойленко, П. Саух, О. Соснін, Т. Тесленко, А. Череп, О. Череп, Л. Шкіль та ін. Найсучасніші дослідження визначають потенціал гуманізму та людинократії як визначальних чинників сталого розвитку, що висвітлено у низці публікацій (Davidson, 2021; Воронкова & Нікітенко, 2022; Cherep A., Voronkova V. & Cherep, 2022; Cherep, A., Voronkova, V., Cherep, O., Kaliuzhna, Iu., 2023; Voronkova, V., Cherep, A. & Cherep O., 2022;

Corresponding author:

¹ Житомирський державний університет імені Івана Франка (Житомир, Україна)
E-mail: julia.karalash@gmail.com
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-6537-3543>

Nikitenko, Voronkova, Andriukaitiene & Oleksenko, 2021; С. Возняк, 2022).

Аксіологічний, антропологічний та психологічний аспекти як визначальні чинники соціальної самоорганізації детально розробляють В. Будз, І. Гоян, О. Дзьобань, І. Доннікова, І. Єршова-Бабенко, Д. Козобродова, О. Левада, А. Свідзинський, а також С. Fuchs, R. Nunes та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Парадокс людського буття в умовах глобалізованого світу полягає в тому, що людина тільки за допомогою своєї ж діяльності на якісно інших підставах може вийти з глухого кута, в основі якого криза метафізичних основ власного буття (Nikitenko, Voronkova, Andriukaitiene & Oleksenko, 2021), або ж вичерпаність та недостатність усталених способів постановки пізнавально-дослідницьких питань (парадигми) для реалій сьогодення. Звідси метою статті є концептуалізація соціальної самоорганізації в контексті сучасних реалій глобалізації як нової парадигми.

Методологічна основа дослідження

Міждисциплінарним, тобто, по-суті, метатеоретичним підґрунтям досліджень самоорганізації виступають теорії складності, емергентності, кібернетика, організаційна теорія, системний підхід та ін. Такі загальнонаукові підходи, що пройшли у своєму розвитку від класичного кібернетичного суб'єкт-об'єктного розуміння (В. Ешбі, Н. Вінер), через теорію живих систем, розвинену завдяки ідеям радикального суб'єктивного конструктивізму кібернетики другого порядку, побудованої на принципі циклічної причинності (У. Матурана, Ф. Варела, Г. фон Ферстер) до системного підходу третього покоління, що поєднує в собі усі ці ідеї та надбання попередниць та зосереджує увагу на людиновимірності (Boxer & Kenny, 1990; Knysh, 2017; Cherin, 2021; Bailey, 1994; R. Mancilla, 2011; Малюта, 1991).

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Спробою подолання епістемічної кризи став концепт самоорганізації, що претендує на статус нової наукової парадигми. Так, австрійський філософ і дослідник самоорганізації Х. Фукс зазначає: «Теорія соціальної самоорганізації призвела до зміни наукових парадигм, від ньютонівської парадигми до теорій складності» (С. Fuchs, 2002, с. 7). Українські дослідники О. Дзьобань

і О. Левада зазначають, що теорія самоорганізації «... зосереджує увагу на кризових, нестабільних ситуаціях, прагне зрозуміти не гомеостаз, а його походження, генезис» (Дзьобань & Левада, 2011, с. 3). Самоорганізація презентує третій варіант розвитку світу та змін у бутті – в першу чергу це самозміни та саморозвиток, що поєднує теологічну та еволюціоністську концепції. Таке універсалістське тлумачення не заперечує ні поступовий філогенетичний розвиток фізичної складової людини як носія свідомості, ні її боже-ственне походження та зв'язок з трансцендентним. Відтак, концепт самоорганізації презентує менш механістичний та більш секулярний погляд на сталий розвиток, що зближує її з гуманізмом (Davidson, 2021). І коли йдеться про зміни соціальної реальності, тобто світу людських взаємодій, то тут найвлучніше визначення соціальної самоорганізації дав бразильський теоретик Р. Нуньєс, зазначаючи, що «це емергентні ефекти того, що роблять агенти і нічого більше» (Nunes, 2021, с. 10). Так формується обґрунтоване розуміння того, що ніякі потойбічні сили чи сліпа дія природи не запропонують готових рішень глобальної проблематики, а розраховувати потрібно тільки на себе – на людські можливості як внутрішній ресурс соціальної світ-системи. Тому подолання негативних тенденцій глобальних перетворень повинне здійснюватись в межах теоретичних положень соціальної самоорганізації як нового способу постановки дослідницьких питань – нової парадигми.

Нова світоглядна парадигма самоорганізації фіксує світоглядний зсув від імперативу адаптації людини до зовнішніх умов природно-соціального буття на їх цілеспрямовану зміну та полягає у декількох принципах: від механістичності до людиновимірності, від соціалізації до генерації, від конкуренції до співпраці. Розкриємо їх детальніше.

Від механістичності до людиновимірності

Для більш конструктивних, стійких і масштабних соціальних перетворень (в першу чергу їх теорії) нас цікавить не стільки те, як наука, зокрема, епістемологія, пропонує організувати знання для проведення досліджень (хоча це теж), скільки те, як вона пропонує організувати знання для їх застосування в житті людини взагалі. Таким чином, спочатку суто епістемологічні питання способів та можливостей пізнання як специфічного виду людської діяльності розширюються до людської діяльності взагалі – ведення побуту,

господарювання, праці, спілкування тощо. Так наука пропонує засоби (знання), здатні допомогти нам з розумом упорядкувати все наше життя, у тому числі його соціальний вимір. Тим самим, «Нова загальна методологія науки зсередини змінює статус дослідника з прихованого чинника на активного учасника високоінтерактивної системи», – зазначається в праці «Нові горизонти кібернетики другого порядку» під редакцією А. Рейглера, К. Мюллера та С. Амплембі (Riegler, Muller & Umpleby Eds., 2017, с. 46).

Тобто людина та її властивості постають мірилом, що задає критерії доцільності, впорядкованості, істинності. Така універсальна епістемологічна структура уможлиблює новий спосіб постановки дослідницьких питань у сфері власної діяльності, що в свою чергу, дозволяє по-новому осмислити цю діяльність. Так ми простежили епістемологічний транзит від механістичного погляду на світ до людиновимірності.

Від соціалізації до генерації. Переходячи від філософського, метатеоретичного рівня до більш конкретного, можемо бачити, яким чином ці зміни проявляються на рівні науки та освіти. Настільки ж, як в живих системах сприйняття визначається внутрішньою організацією організму, настільки ж в людських системах їх сприйняття і дослідження визначаються організацією мисленнєвого процесу. Спосіб вибудовування суб'єктом інформації, що сприймається та на основі якої він діє, варіюється від стихійного до високоорганізованого, від спонтанних емоційних поведінкових реакцій організму, до продуманої стратегії, від рефлексів до рефлексивності. Власне, наука, науковий метод є не що інше, як найбільш продуманий спосіб організації найбільш цінної інформації – знань. Вона не претендує на абсолютну достовірність та безпомилковість своїх висновків. Наука просто стверджує, що інформація, яку вона продукує, є найбільш обґрунтованою та ретельно продуманою.

Мислення формується в процесі освіти, яка ділиться на фізико-математичний, технічний та соціально-гуманітарні напрями. І якщо перші забезпечують технічний розвиток, то наслідки недостатньої уваги до гуманітарної складової освіти можуть бути безпрецедентними. Адже саме гуманітарна складова покликана забезпечити індивідів «м'якими навичками», т. зв. *soft skills*, а нації – «м'якою силою», або ж *soft power*. І перше, і друге позначає вміння діяти у неточному, багатозначному, плинному та мінливому,

нелогічному світі людської природи – настроїв, почуттів, думок, бажань, пристрастей, недосконалостей. М'які навички є додатковими до вузькопрофесійних компетенцій індивіда, без яких проблематично знаходити спільну мову з колегами, вживатись в робочий колектив, працювати в команді, тобто досягати групової синергії.

М'яка сила – альтернативний військово-економічному примусу інструмент здійснення зовнішньої політики держави. Близька до ідей ідеологічно-культурної гегемонії А. Грамші, вона передбачає експорт своєї культури та цінностей як бренду, що ненав'язливо, проте наполегливо підштовхує інших суб'єктів діяти в твоїх інтересах. Отже, це також засіб досягнення партнерської взаємодії на міжнародному рівні, що безпосередньо забезпечується якісною гуманітарною освітою. Як слушно зазначає Л. Горохова, «переміщення з блоку нормативних історичних, політологічних, соціологічних, філософських дисциплін призведе до випуску вузькопрофільних виконавців, непридатних оцінювати тенденції суспільного розвитку та соціальне значення власної діяльності» (Горохова, 2017, с. 38–39).

Іншим завданням освіти, що виходить за межі вузькопрофесійної підготовки, є передача людині культурних кодів та вироблених раніше в процесі історичного розвитку смислів, зокрема призначення, місії чи мети життя індивіда та спільноти. Власне, мислення постає як здатність людини оперувати смислами – аналізувати, порівнювати, надавати їм оцінку тощо. Окрім надання готових смислів, саме освіта повинна забезпечити вміння їх творити, генерувати нові смисли та системи смислів в обсягах, достатніх для теоретичного випередження практики. Завдяки творенню нових смислів виникає можливість перетворення традиційної дії, яка відтворює наявний соціальний порядок на цілераціональну ініціативу, яка його формує, а людину – з об'єкта природних і соціальних перетворень на суб'єкта. Універсальний концепт самоорганізації якраз і покликаний здійснити пояснення механізмів виникнення нового не залежно від його якісної природи, тобто як появу нових властивостей, емергентності.

Здатність до мислення, мисленнєвої культури, «морального інтелекту» та «розуміючої здатності», що формується в процесі освіти, постає як визначальна ознака людяності. Так, у своїй публікації «Освіта як спосіб творення людяності» С. Возняк зазначає: «Сучасна система освіти в Україні аж ніяк не може бути названа «способом

творення людяності». Більш за те: вона реально знелюдніє тих, хто навчається і тих, хто вчить. Всі реформи в освіті ніби слугували саме цьому: спрощення, інструменталізація, технологізація, але під гаслами «гуманітаризації» та «гуманізації» (Возняк, 2022, с. 207). Така система, метою якої є соціалізація особистості, тобто адаптація індивіда до наявних умов суспільства, що «спрямована не тільки на формування навички, а й, в першу чергу, на внутрішнє визнання індивідом ustalених форм – як легітимних, так і девіантних» (Возняк, 2022, с. 207), в принципі не спрямована на формування людини, здатної ініціювати суспільні зміни.

Отже, проблеми освітньої сфери, надзвичайно важливої для виходу із глобальної кризи, зводяться до домінування в ній установки на адаптацію, засвоєння готових та відтворення вже наявних, традиційних практик та способів мислення. За цих умов будуть тільки відтворюватись ті спеціальності, компетенції та знання, що вже є, а також ті, що з'являються стихійно-випадково під диктовку необхідності відповідей на виклики техногенної цивілізації. Так ми простежили зрушення у мисленні від соціалізації як адаптації до наявних форм соціального буття, створених без свідомої участі людини до генерації нею нових смислів, що уможливають та започатковують в тому числі соціальні зміни, адаптують середовище до своїх потреб. Грунтуючись на більш людських системних уявленнях та філософських ідеях, виникає можливість самоорганізовано змінювати навколишнє природне і соціальне середовище більш екологічно та відповідально.

Від конкуренції до співпраці. Одним із глумачень самоорганізації соціуму є її розуміння як спонтанного порядку. Послідовний прибічник ідеї спонтанного порядку Ф. Гаєк зазначав: «Порядок може існувати і без примусу і наказів – так званий самоорганізований, або спонтанний порядок. Правила його функціонування в корені відрізняються від принципів надуманої планової організації» (Цит. за: Кочубей, 2013, с. 91). Ідея спонтанного порядку полягає в тому, що дії окремих частин, елементів можуть призводити до складної організації цілого без попереднього задуму і без розуміння елементами кінцевої мети – спонтанно викликати появу нових, не властивих елементам окремо, якостей.

Спонтанний порядок виникає на основі конкуренції, що відображає біологічний механізм виживання та пристосування. В процесі стихійного

розвитку виживали ті групи, що вигравали в конкурентній боротьбі, прагнули до домінування та були менш емпатійними. В сучасному світі конкуренція проявляється в економічній сфері функціонування ринку та ґрунтовно досліджується в теоріях конфлікту (Morrill, 1995). Однак, у ринковому суспільстві «Основним пріоритетом стало отримання якнайбільшого матеріального зиску в будь-який спосіб. Сформульований І. Кантом категоричний імператив не визнається рентабельним. ...Нехтуючи загальнолюдськими цінностями, відчуттям міри, здорового глузду, такі діячі, користуючись соціальною диференціацією, посадою, впливом відносяться до інших не як до цілі, а як до засобу. Не існує ніяких доказів того, що в економічній діяльності люди діють більш не морально, ніж у своєму особистому житті», – зазначає вітчизняний дослідник А. Приятельчук (Приятельчук, 2012, с. 97). Оскільки ринкова економіка здатна існувати тільки в ринковому суспільстві, принципи економічної конкуренції поширюються на всі людські відносини. Позбавляючи високих моральних чеснот як мотивів поведінки, імператив конкуренції дегуманізує сферу суспільних стосунків. Саме тому дослідники характеризують Гаєківську теорію спонтанного порядку як соціал-дарвінізм (Barry, 1995, с. 570).

Однак, існують й інші інтерпретації соціальної самоорганізації. Самоорганізація соціуму може відбуватись і цілеспрямовано, як інтенціональний соціальний процес та усвідомлена, наперед продумана дія суб'єкта. За таких умов керуючою постає ідея, спільна мета, що об'єднує людей, а не особа керівника чи тиск зовнішніх обставин. Саме наявність спільних цілей, мети, в якій зацікавлені усі учасники, об'єднує, солідаризує, спрямовує розрізнені зусилля в одному напрямку та уможливує їх синергійний ефект: «Співпраця передбачає синергію соціальних суб'єктів, які об'єднуючись, досягають значно більших результатів у своїй діяльності, ніж у тому випадку, якщо б вони виконували ту ж саму дію кожен окремо. ...Саме співпраця є джерелом самоорганізації соціальності людини та водночас вихідним принципом становлення будь-яких типів суспільств» (Гоян & Будз, 2022, с. 20).

Завдяки співпраці як принципу соціальних взаємодій стало можливим виконувати великі обсяги промислових робіт, перейти від аграрного суспільства до індустріального. Більш того, як зазначають І. Гоян та В. Будз, оскільки розум,

мова, інтелект не може розвиватися поза спільнотою, яка потребує спілкування та співпраці, то саме співпраця є чинником, що сформував людину розумну: «в природі виживають не найбільш пристосовані види, а найбільш соціалізовані, ті які здатні до кооперації, інтеграції, соціальної взаємодії, а в цілому – до співпраці» (Гоян & Будз, 2022, с. 21). І якщо досі домінуючим принципом соціальних взаємодій у ворожому для людини середовищі була конкуренція розпорощених по всій земній кулі груп нечисленного населення, то сьогодні ми живемо в світі, де немає «білих плям» в освоєнні територій та ресурсів. Глобалізація як інтенсивні фінансова, торгова, культурна тощо інтеграція максимально зблизила народи і держави,

що спричинило необхідність імперативу співпраці для вирішення глобальних проблем.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Зміна метафізичних основ людського буття, що полягає у транзиті визначальних принципів від механістичності, соціалізації та конкуренції до людиновимірності, генерації та співпраці формує новий спосіб постановки дослідницьких завдань, концептуалізуючи самоорганізацію соціуму як нову парадигму. Завдяки такій більш гуманістичній оптиці розгляду, виникає можливість розв'язати парадокс власного впливу людини на природу і суспільство та перевести його у конструктивне русло.

Список використаних джерел

- Nikitenko V. A., Voronkova V. H., Andriukaitiene R., Oleksenko R. (). The crisis of the metaphysical foundations of human existence as a global problem of post-modernity and the ways of managerial solutions. *Propósitos y Representaciones*, 9(SPE1). 2021. e928. DOI: <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE1.928>.
- Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика : монографія. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. 460 с.
- Cherep A., Voronkova V., Cherep O. Humanocracy as a factor of improving human resources management in organizations. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica".* 2022. № 10 (87). С. 134–141. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-10-87-16>.
- Cherep A., Voronkova V., Cherep O., Kaliuzhna Yu. A humanistic and cross-cultural approach to organization management as a factor of people's democracy. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Publishing house "Helvetica".* 2023. № 14 (91). Р. 184–195. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-21>.
- Voronkova V., Cherep A., Cherep O. The European vision of human knowledge as the highest humanism value. Volume 2: collective monograph / Compiled by V. Shpak ; Chairman of the Editorial Board. S. Tabachnikov, O. Sherman, California : GS Publishing. Services, 2022. P. 71–80.
- Knysh I. V. Upgrading of cybernetics in hypspace. World scientific extent: Collection of scientific articles. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom. 424 p.
- Boxer Ph., Kenny V. The Economy of Discourses: A Third Order Cybernetics? *Human Systems Management.* 1990. № 9. P. 205–224.
- Mancilla, Roberto Gustavo. Introduction to Sociocybernetics (Part 1): Third order cybernetics and a basic framework for society. *Journal of Sociocybernetics.* 2011. № 9 (1/2). P. 35–56. DOI: https://doi.org/10.26754/ojs_jos/jos.2011/2623.
- Bailey Kenneth D. Sociology and the New Systems Theory. Toward a Theoretical Synthesis. New York: State University of New York, 1994.
- Малюта А. Н. Система деятельности. Киев : Наукова думка, 2019.
- Fuchs Ch. Some implications of Anthony Giddens' Works for a Theory of Social Self-Organization, Emergence, 2002. Vol. 4. Is. 3. P. 7–35. DOI: <https://doi.org/10.1207/S15327000EM0403-03>.
- Дзьобань О. П., Левада О. В. Самоорганізація в соціальному просторі: філософський аспект. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2011. № (8). С. 3–11.
- Davidson M. Humanism and Sustainable Development. *Worldviews: Global Religions. Culture, and Ecology.* 2021. № 25 (3). P. 183–205. DOI: <https://doi.org/10.1163/15685357-20210903>.
- Nunes R. (). Neither Vertical Nor Horizontal: A Theory of Political Organization. London, New-York : Verso Books, 2021. 320 p.
- Riegler A., Muller K. H., Umpleby S. A. (Eds.). New horizons for second-order cybernetics (Vol. 60). Singapore : *World Scientific.* 2017. 404 p. URL: <https://cutt.ly/4Zkprrr>.
- Горохова, Л. В. Філософія та соціально-гуманітарні дисципліни у сучасних вузах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки.* 2017. № (1). Р. 37–41.
- Возняк, С. С. Гуманізм. Людина. Людність. Матеріали XXXI-х Міжнародних людинознавчих філософських читань / ред. колегія: В. С. Возняк (головний редактор), В. В. Лімонченко, М. С. Галушак. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2021. 227 с.

Кочубей, Н. Синергетические концепты в нелинейных контекстах: сети, управление, образование. Саарбрюккен : Palmariun Akademik Publishing, 2013.

Morrill, Calvin (1995). *The Executive Way: Conflict Management in Corporations*. Chicago, US: University of Chicago Press.

Приятельчук А. О. Філософія економіки і соціальний прогрес. *Культурологічний вісник*. 2012. Вип. 29. С. 93–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultv_2012_29_19.

Barry N. Hayek's theory of social order. *Il Politico*. 1995. № 60 (4 (175)). P. 557–581.

Гоян І., Будз В. Співпраця як самоорганізаційний принцип становлення соціальності особистості. *Психологія особистості* : науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2022. Т. 12. № 1. С. 18–25. DOI: <https://doi.org/10.15330/ps.12.1.18-25>.

References

Nikitenko, V. A., Voronkova, V. H., Andriukaitiene, R., Oleksenko, R. (2021). The crisis of the metaphysical foundations of human existence as a global problem of post-modernity and the ways of managerial solutions. *Propósitos y Representaciones*, 9(SPE1), e928. DOI: <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE1.928>.

Voronkova, V. H., Nikitenko, V. O. (2022). *Filosofia tsyfrovoi liudyny i tsyfrovoho suspilstva: teoriia i praktyka* : monohrafiia. Lviv-Torun : Liha-Pres. 460.

Cherep, A., Voronkova, V., & Cherep, O. (2022). Humanocracy as a factor of improving human resources management in organizations. *Humanities studies* : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 10 (87). 134–141. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-10-87-16>.

Cherep, A., Voronkova, V., Cherep, O., Kaliuzhna, Yu. (2023). A humanistic and cross-cultural approach to organization management as a factor of people's democracy. *Humanities studies* : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 14 (91). 184–195. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-21>.

Voronkova, V., Cherep, A. & Cherep, O. (2022). The European vision of human knowledge as the highest humanism value. Volume 2: collective monograph / Compiled by V. Shpak ; Chairman of the Editorial Board. S. Tabachnikov, O. Sherman, California : *GS Publishing. Services*. 71–80.

Cherpin, E. (2021). Robotics: From first-order cybernetics to third-order cybernetics. *Procedia Computer Science*, 190, 130–136. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2021.06.016>.

Knysh, I. V. (2017). Upgrading of cybernetics in hypspace. World scientific extent: Collection of scientific articles. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom. 424.

Boxer, Philip & Kenny, Vincent (1990). The Economy of Discourses: A Third Order Cybernetics? *Human Systems Management*. 9. 205–224.

Mancilla, Roberto Gustavo (2011). Introduction to Sociocybernetics (Part 1): Third order cybernetics and a basic framework for society. *Journal of Sociocybernetics*. 9. 1/2. 35–56. DOI: https://doi.org/10.26754/ojs_jos/jos.20111/2623.

Bailey, Kenneth D. (1994). *Sociology and the New Systems Theory. Toward a Theoretical Synthesis*. New York: State University of New York.

Maliuta, A. N. (1991). *Systema deiatelnosti*. Kyev: Naukova dumka.

Fuchs, Ch. (2002). Some implications of Anthony Giddens' Works for a Theory of Social Self-Organization. *Emergence*, 4, 31–35. DOI: <https://doi.org/10.1207/S15327000EM0403-03>.

Dzoban, O. P. & Levada, O. V. (2011). Samoorhanizatsiia v sotsialnomu prostori: filosofskyi aspekt. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho"*. *Seriia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia* (8). 3–11.

Davidson, M. (2021). Humanism and Sustainable Development. *Worldviews: Global Religions. Culture, and Ecology*, 25 (3), 183–205. DOI: <https://doi.org/10.1163/15685357-20210903>.

Nunes, R. (2021). *Neither Vertical Nor Horizontal: A Theory of Political Organization*. London, New-York : Verso Books. 320.

Riegler, A., Muller, K. H., & Umpleby, S. A. (Eds.). (2017). *New horizons for second-order cybernetics*. Vol. 60. Singapore: World Scientific. URL: <https://cutt.ly/4Zkprtt>.

Horokhova, L. V. (2017). *Filosofiia ta sotsialno-humanitarni dystsypliny u suchasnykh vuzakh*. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky*, 1, 37–41.

Vozniak, S. S. (2022). *Osvita yak sposib tvorennia liudianosti* (s. 207–209). V: *Humanizm. Liudyna. Liudianist. Materialy XXXI-kh Mizhnarodnykh liudynoznavchychkh filosofskykh chytan* (Drohobych, 2021 r.). Red. kolehiia: V. S. Vozniak (holovnyi redaktor), V. V. Limonchenko, M. S. Halushchak. Drohobych: Redaktsiino-vydavnychiy viddil DDPU imeni Ivana Franka. 227.

Kochubei, N. (2013). *Synerhetycheskye kontsepty v nelyneinykh kontekstakh: sety, upravlenye, obrazovanye*. Saarbrücken : Palmariun Akademik Publishing.

Morrill, Calvin (1995). *The Executive Way: Conflict Management in Corporations*. Chicago, US: University of Chicago Press.

Pryiatelchuk A. O. (2012). *Filosofia ekonomiky i sotsialnyi prohres*. *Kulturolohichni visnyk*. Vyp. 29. S. 93–99. Rezhyim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultv_2012_29_19.

Barry, N. (1995). Hayek's theory of social order. *Il Politico*, 60 (4 (175), 557–581.

Hoian I., Budz V. (2022). Spivpratsia yak samoorhanizatsiinyi pryntsyp stanovlennia sotsialnosti osobystosti. *Psykhohohiia osobystosti: naukovyi teoretyko-metodolohichni i prykladnyi psykhohohichni zhurnal*. Ivano-Frankivsk : Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. T. 12. No 1. S. 18–25. DOI: <https://doi.org/10.15330/ps.12.1.18-25>.

ANNA-YULIIA, KARALASH – Postgraduate student of the Department of Philosophy and Political Science, Zhytomyr Ivan Franko State University (Zhytomyr, Ukraine)
E-mail: julia.karalash@gmail.com
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-6537-3543>

SELF-ORGANIZATION OF SOCIETY IN THE CONTEXT OF MODERN REALITIES OF GLOBALIZATION

Abstract

Relevance of the research. Disorganized human activity has created disproportions in the relationship between man and the surrounding world, disturbed the balance of the bio-, techno- and anthroposphere. The essential reason for such a situation is that the scientific worldview paradigm has become completely obsolete and exhausted, expressed in the lagging of theoretical capabilities of man from practice. A social and environmental crisis is also an epistemic crisis, which makes it difficult to predict the consequences of actions, increases uncertainty and deprives of controllability, which can have unfortunate results. The paradox is that only with the help of human activity on qualitatively different grounds we can get out of the impasse, which is based on the crisis of the metaphysical foundations of human existence, or the exhaustion and inadequacy of established methods of posing cognitive-research questions (paradigms) for today's realities. The purpose of the article is the conceptualization of social self-organization in the context of modern realities of globalization as a new paradigm. The main results of the study. Self-organization is the third way for the development of the world and changes in being. First of all, it is self-change and self-development, which presents a less mechanistic and more secular view of sustainable development, bringing it closer to humanism. It was determined that the self-organization of society is the emergent effects of what people do and nothing more. This is how a well-founded understanding is formed that no otherworldly forces or the blind action of nature will provide ready-made solutions to global problems, and we must rely only on ourselves – on human capabilities as an internal resource of the social world-system. The new worldview paradigm of self-organization records a worldview shift from the imperative of human adaptation to the external conditions of natural and social existence to their purposeful change. It consists of several principles: from mechanicism to human-dimensionality, from socialization to generation, from competition to cooperation. A conclusion is made about the change in the metaphysical foundations of human's existence, which consists in the transit of defining principles from mechanicism, socialization and competition to the human-dimensionality, generation and cooperation. This forms a new way of setting research tasks, conceptualizing the self-organization of society as a new paradigm. Thanks to such a more humanistic lens of consideration, there is an opportunity to resolve the paradox of human's own influence on nature and society and to translate it into a constructive direction.

Key words: self-organization of society, human-dimensionality, globalization, world-system, new paradigm, paradox, self-changes, competition, cooperation, global challenges, spontaneous order, humanism, adaptation, socialization, generation.

© The Author(s) 2023
This is an open access article under
the Creative Commons CC BY license

Received date 06.06.2023
Accepted date 16.06.2023
Published date 06.07.2023

How to cite: Каралаш, Анна-Юлія. Самоорганізація соціуму в контексті сучасних реалій глобалізації. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 2023. 16 (93). P. 25–31.*
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-03>